

نقش تفکر بسیجی در فرماندهی دفاع مقدس

علی حقیرانی

کارشناس ارشد مدیریت دفاعی و پروتوزی

چکیده

در ارتش‌های جهان نظام‌های سیاسی مختلف و حتی در سازمان‌های آزادی‌بخش و گروه‌های مسلح تعریف نشده، برای انتخاب فرماندهان، شرایط مشترک وجود داشت که برخی از آن‌ها شاخص هستند؛ از این قبیل می‌توان شجاعت، آمادگی جسمی، علم به کار، مسئولیت‌پذیری و وفاداری به نظام یا گروه مربوطه را نام برد. از جهت انتخاب طبیعی، فرماندهی و به‌طور کلی مدیریت یک نوع، استعداد فردی محسوب می‌شود که همه‌ی انسان‌ها چنین ویژگی را دارا نیستند.

با این‌که مدیران در سطوح مختلف، دارای وظایف اصلی و قراردادی متعددی هستند ولی فعالیت‌های فرماندهان نظامی و محور تدابیر و ابتکار آنان، عمدتاً مأموریت‌های رزمی بوده و درجبه‌های برنامه‌ریزی و اجراء، علم و عمل آن‌ها برای وصول به اهداف نظامی به کار گرفته می‌شود. با این حال جایگاه انگیزه از تکالیف شغلی و وظایف سازمانی جدا بوده و یک پدیده‌ی درونی محسوب می‌شود، که غالباً روحیه‌ی

فرماندهان به این عامل بستگی دارد. اگر توان کلی فرمانده و یگان تحت امر وی را به صورت زیر فرموله کنیم:

$$f = Q (k_1 P_1 + k_2 P_2 + k_3 P_3 + k_4 P_4 + k_5 P_5)$$

q (ضریب روحیه) به طور تصاعدی، تأثیر مجموعه‌ی عوامل دیگر را افزایش یا کاهش می‌دهد.

با این که روحیه از انگیزه‌ی فرد مشتق می‌شود، ولی افکار از مقوله‌ی بینش (مکتبی) بوده و خود در ایجاد انگیزه‌ها دخالت دارند. در حقیقت اساس شخصیت اشخاص و به طور ویژه اولی فرماندهان به نوع تفکر آنان بستگی دارد. از طرفی ایده و اندیشه‌ی فرماندهان، خارج از تفکر غالب در فرهنگ جامعه آن‌ها نبوده و عقاید مقبول هر نظام حکومتی بینش جمعی نیروهای مسلح را جهت می‌بخشد.

یکی از اندیشه‌های حقیقت‌جو و تحول‌آفرین در دو دهه‌ی اخیر قرن بیستم، تفکر بسیجی است که بانی آن امام خمینی (ره) بوده و این تفکر همزاد با انقلاب اسلامی است. مسلمان ایران است. گرچه آثار و برکات تفکر یادشده در همه‌ی جنبه‌های توسعه‌ی جمهوری اسلامی آشکار گردیده ولی در میادین فداکاری برای حفظ امنیت و دفاع مقدس، نمود بارز داشته و به عنوان عنصر اساسی در شکل‌گیری شخصیت فرماندهان نیروهای مسلح ایران اسلامی دخیل بوده است. مقاله‌ی حاضر کوششی است در تبیین این پدیده‌ی مقدس که امید است به یاری خداوند قادر مفید باشد.

۱- توان کلی = f	ضریب = k _n	توان جسمی پرسنل = P ₁	سلاح و تجهیزات = P ₂
سطح آموزش = p ₃	پشتیانی = P ₄	وضعیت جو و زمین = P ₅	ضریب روحیه = Q

مقدمه:

وجوه افتراق تفکر و انگیزه در انسان، ثبات تفکر و نشأت انگیزه از اندیشه است. انگیزه‌های فرماندهان نظامی در نبردها، یکان نبوده و عوامل تأثیرگذار مختلف در آن دخالت دارند که در این میان تفکر در رأس آنهاست. حتی در یک نبرد واحد هم ممکن است فرماندهان رزمی دارای انگیزه‌ی مشابه نباشند. بنابراین عناوین بعضی از انگیزه‌های قابل تعریف شده عبارتند از:

- ۱- دفاع از دین و عقیده.
- ۲- جهاد در راه توسعه‌ی عقیده و مکتب.
- ۳- وطن دوستی و دفاع از میهن.
- ۴- نجات مظلومین از دست ستمکاران.
- ۵- دفاع از جان، مال و ناموس همکیشان.
- ۶- دفاع از جان، مال و ناموس هم‌وطنان.
- ۷- انتقام‌گیری.
- ۸- به‌دست آوردن موقعیت بالاتر.
- ۹- خودنمایی و ماجراجویی.
- ۱۰- به‌دست آوردن امتیاز و غنیمت دنیوی.

با این که انگیزه‌های یادشده در اثر تغییر شرایط و وضعیت‌ها، متغیر هستند اما عناصر مهم و کارساز در عمل فرماندهان و نیروهای تحت امر آنها محسوب می‌شوند. انگیزه‌ها هرچه باشند قادر به آفرینش تفکر و نوع ینش مکتبی در انسان‌ها نیستند ولی برعکس اندیشه می‌تواند در انگیزش افراد دخالت داشته باشد.

به‌طور مثال: گفته می‌شود که فلائی فرد گراست یعنی تفکر برتری منافع فردی بر مصالح اجتماعی را دارد و از هر موقعیت و فرصت برای زندگی مادی خود استفاده می‌کند؛ این گونه ینش تقریباً در روح و نفس فرد پایدار بوده و به‌طور بالقوه می‌تواند منشا

انگیزه‌های مختلف برای صاحبش باشد. در مقابل ینش فوق، انگیزه به دست آوردن درجه‌ی بالا و مقام مهمتر در سلسله مراتب سازمانی برای یک فرمانده حالت نفسانی بوده و با اغناء از بین می‌رود و یا اعتقاد به مبدأ و معاد یک نوع تفکر دینی است که انگیزه‌ی دفاع از مظلومین از آن ناشی می‌شود.

به طور کلی عقاید حاکم بر رأس هر نظام حکومتی و به تعبیری دیگر ایدئولوژی مقبول سیستم سیاسی، اندیشه‌های جمعی نیروهای مسلح را کانالیزه کرده و آزادی عقیده را خودبخودی سلب می‌نماید، با این حال، اشخاصی این حصار را شکسته و تفکر مستقل پیدا می‌کنند. در طول تاریخ تمدن‌های انسانی چنین فرماندهانی ممتاز گردیده و به عنوان مصلح معرفی شده‌اند. تفکرهای رایج در فرماندهان نیروهای مسلح دنیای معاصر را به صورت زیر می‌توان تقسیم‌بندی نمود:

الف - ملی‌گرایی:

در این گونه تفکر فقط ارزش‌ها و منافع ملی و میهن برای فرماندهان مهم و هدف بوده و خارج از آن بیگانه و بی‌اهمیت تلقی می‌شود.

ب - نژادپرستی و برتری جویی افراطی:

چنین اندیشه‌ای، برتری مطلق یک نژاد را بر همه‌ی نژادهای دیگر اصل دانسته و طبعاً جوامع انسانی دیگر پست شناخته می‌شوند. عقاید فرماندهان رژیم نازی آلمان و افکار فرماندهان رژیم صهیونیستی (اسرائیل) نمود بارز تفکر یاد شده است.

ج - توسعه طلبی:

بعضی از اقوام و حکومت‌ها در دوره‌های مختلف تاریخ و مخصوصاً در دو قرن اخیر به قدرت و الاثر از ظرفیت ملی رسیده و به سبب داشتن ضعف در عقاید دینی، ینشرهای توسعه طلبانه را محور قرارداده و سرزمین‌های اقوام و کشورهای ضعیف را تصرف نموده و منابع آن‌ها را به غارت برده‌اند. در این رابطه افکار فرماندهان بریتانیا در قرن

نوزدهم و اوایل قرن بیستم و همچنین بینش‌های فرماندهان آمریکا و تفکرات فرماندهان ژاپن (قبل از جنگ دوم جهانی) را می‌توان مثال زد.

د- تفکر دینی:

اعتقاد به عالم غیب و خداوند خالق هستی اساس این اندیشه بوده و صاحبان تفکر دینی به اخلاق و انسانیت اهمیت قابل‌شده و در دفاع از میهن و حقوق هموطنان و همکیشان با انگیزه‌های قوی در نبردها شرکت می‌نمایند. از طرفی عدالت و ترحم از صفات خوب اخلاقی فرماندهان متدین و معتقد به خداوند یکتا محسوب می‌شود.

ه- بینش امانیستی:

در این نوع بینش (که در دو قرن ۱۹ و ۲۰ تجلی یافته) نظریه‌های فلاسفه و جانشینان قرون اخیر اروپا مطرح بوده که انسان‌گرایی محض را به عنوان ایده بدون اعتقاد به مبدء و معاد عرضه می‌نمایند. نظامیان بنا به ماهیت شغلی کمتر در مباحث فلسفی و اجتناعی وارد شده ولی افراد انگشت شماری در بین فرماندهان نظامی پیدا می‌شود که اعتقاد به دین مکتب را دارند مانند بعضی از فرماندهان کشورهای اروپای غربی در جنگ‌های جهانی. تفکر امانیستی روحیه‌ی اجتناب از مقابله را تقویت کرده و توجه به هم‌نوع را مقدم می‌نماید.

و- تفکر نفاق:

افرادی که به بیماری روحی و به بیان وحی الهی (قرآن مجید) به مرض قلبی دچار باشند، صاحب این بینش می‌شوند و با توجه به این که فرماندهان نظامی هم عضوی از جامعه بزرگ انسان‌ها هستند بعضاً در ورطه‌ی اندیشه نفاق گرفتار می‌شوند. اینان در ظاهر، خود را هم‌فکر سران نظام متبوعه و افراد فداکار و فعال نشان داده و در باطن دنبال منافع شخصی و سایر اغراض می‌روند. و با ایجاد اختلاف و نومیدی در نیروها، توان

۱- اعتقاد به اصول دین مبین اسلام و پیوند مذهبی فرماندهان بزرگوار سازمان‌های نظامی و انتظامی جمهوری اسلامی در این فراز بررسی نشده و در حوزه‌ی تفکر بسیجی طرح خواهد شد.

رزمی را کاهش می‌دهند. عاقبت کار فرماندهان منافق خیانت به ملت، کشور و ذلت و ننگ برای خودشان خواهد بود.

تفکر بسیجی:

اصطلاح تفکر بسیجی را بزرگ معمار انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی (ره) در پیام تاریخی دوم آذر ماه ۱۳۶۷^۱ در فرازی بدین گونه عنوان نمودند: «خلاصه‌ی کلام اگر در کشوری تفکر بسیجی طنین انداز است چشم طمع دشمنان و جهان‌خواران از آن دور خواهد گردید و الا هر لحظه باید منتظر حادثه باشیم». محتوای پیام معظم له نشان‌گر این است که اندیشه‌ی بسیجی ریشه‌ی شجره طیبه بسیج است و ثمره‌ی درخت استوار و پربار بسیج از تغذیه‌ی پاک ریشه آن پدیدار شده است. در این رابطه رهبر معظم انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مد ظله العالی) در آستانه هفته‌ی بسیج سال ۱۳۷۵، حرکت بسیج را چنین مطرح نمودند: «از حوادث زودگذری که گاهی بر اثر تبلیغات خصمانه دشمنان در افکار ملت‌ها به وجود می‌آید و مانع و عایقی برای الگوگیری ملت‌ها می‌شود بگذرید، حرکت ماندگار این است: «ألم تر كيف ضرب الله مثلاً كشجرة طيبة أصلها ثابت»^۲ مسأله این است که ریشه و پایه سالم، محکم و استوار باشد حرکت بسیج از این قبیل است.»

گذشته از حقیقت مطلب، از جهت تقسیم‌بندی اندیشه‌ها، تفکر بسیجی یک اندیشه‌ی اجتماعی اسلامی است که در جریان انقلاب اسلامی و هشت سال دفاع مقدس تبلور یافت. گرچه نمود بارز آن در دفاع مقدس آشکار شد ولی آثارش در همه‌ی جنبه‌های توسعه جمهوری اسلامی و حتی در عملکرد انقلابیون مسلمان سایر سرزمین‌های اسلامی مثل آفتاب می‌درخشد. صاحبان تفکر بسیجی، انقلاب اسلامی را

۱- به مناسبت بزرگداشت هفته‌ی بسیج سال ۱۳۶۷

۲- قرآن مجید، سوره‌ی ابراهیم، آیه ۱۴

حاصل امیدها، مبارزات، فداکاری‌ها و تلاش‌های علمی و عملی نسل‌های مظلوم شیعیان علوی دانسته و بر این باورند که در حکومت جمهوری اسلامی بایستی احکام الهی بدون ملاحظه‌ها و جوانب سیاسی و تمایلات قدرتمندان جهان و مسایل دیگر اجرا گردد و ارزش‌های والای اسلامی، تبلیغ شده و توسعه داده شوند. در اندیشه‌ی بسیجی ظواهر فریبده تمدن غربی و همه‌ی جنجال‌های مظاهر امپریالیسم غربی و شرقی به مثابه‌ی سر و صدای زنگوله‌های خر دجال بوده و امید به ظهور نجات‌دهنده مستضعفین مایه‌ی حرکت و نشاط فردی و اجتماعی مؤمنین است.

در اندیشه‌ی بسیجی، امام علی (ع) الگوی انسانیت و رهبری بوده و عدالت پایه‌ی اصلی حکومت می‌باشد. فداکاری برای اهداف اسلامی، دفاع از کیان جمهوری اسلامی و حقوق اساسی امت، تقدم منافع اجتماعی بر مصالح فردی، همزیستی و همدلی با توده‌ی مستضعف، برایت از سرمایه داران حرام‌خوار و چپاولگران منابع انیت اسلامی، بیزاری از رفاه‌طلبان و همیشه به فکر استقلال همه‌جانبه میهن اسلامی بودن از خصوصیات برجسته‌ی متفکرین بسیجی است.

تقابل تفکر بسیجی و اندیشه‌ی نفاق بنی‌صدر (فرمانده عالی جنگ) در اوایل دفاع مقدس بعد از تثبیت موقعیت سیاسی جمهوری اسلامی و کنار گذاشتن لیبرال‌ها، اختیارات فرماندهی کل به رییس جمهور وقت (بنی‌صدر) سپرده شد. تفکر نفاق و تکبر وی موجب تشدید افول اقتدار ارتش و سازمان‌های انتظامی گردید. علاوه بر خیانت‌ها و کارشکنی‌های بنی‌صدر در مسایل سیاسی، اقتصادی و امنیت داخلی کشور و تضعیف دولت انقلابی شهید رجایی، به سبب غلبه اندیشه‌های نفاق وی در فرماندهی عالی (در آغاز جنگ تحمیلی رژیم بعثی عراق)، بحران کشور مضاعف گردیده و آسیب‌های زیادی به مدیریت جنگ و امنیت ایران اسلامی وارد شد که بخشی از آن را به صورت زیر می‌توان ترسیم کرد:

در این دوره‌ی طولانی از دفاع مقدس، تفکر بسیجی از رأس تا قاعده هرم سیستم دفاعی جمهوری اسلامی احاطه داشته و نظام‌های اجرایی و قانونگذاری و قضایی کشور هم تا حدی تحت تأثیر آن قرار داشته‌اند. در حالیکه استکبار جهانی و همچنین حکومت‌های جاهل و وابسته‌ی عربی با بسیج فوق‌العاده نظام بعثی را پشتیبانی می‌کردند، بالاخره، به یمن این اندیشه‌ی مقدس و یاری خداوند بزرگ مناطق اشغالی ایران اسلامی آزادگردیده و ذلت و خواری نصیب ارتش متجاوز عراق شد.

نمود تفکر بسیجی در شخصیت فرماندهان یگان‌های رزمی

با این‌که بروز اندیشه‌ی بسیجی در فرماندهان و رزمندگان دفاع مقدس تعالی بخش رفتار جمعی و موتور محرکه‌ی مقابله‌ی آنان با دشمن بعثی بوده ولی این تفکر در شخصیت فردی آن بزرگواران نیز تجلی واضح داشته و بدین واسطه، الگوی اخلاقی برای همدیگر گردیدند. بنابراین مواردی از نمود برجسته‌ی تفکر بسیجی در شخصیت فرماندهان دفاع مقدس آورده می‌شود:

- الف - معادل بودن دفاع مقدس با زندگی عزتمند و معقول.
- ب - پذیرش فرماندهی به عنوان مسؤولیت مهم و امانت الهی.
- ج - دارا بودن اراده‌ی قوی و شجاعت توأم با تواضع و تبعیت از ولایت فقیه.
- د - مقدم داشتن آفتد بر پدافند در برابر دشمن و تلاش خستگی‌ناپذیر برای اهداف دفاع مقدس.
- ه - رفتار برادرانه و دلسوزانه با افراد تحت امر و اجرای مساوات در توزیع امکانات و تسهیلات بین رزمندگان.
- و - قناعت و سادگی در همه‌ی جنبه‌ها.
- ز - خلاقیت، ابتکار و فعالیت شبانه‌روزی برای بالا بردن توان رزمی یگان مربوطه.

ح- دوست داری حزب الله، طرفداری از مستضعفین و تبری از سرمایه داران، رفاه طلبان و فرصت طلبان.

ط- آگاهی به مسایل و وضعیت قطب بندی جهان و منطقه ی خاورمیانه.

ی- تلاش دایم در جهت خود کفایی و تأمین نیازمندی های جنگ.

ک- استقبال از صحنه های خطر و هدایت یگان در لبه ی جلویی نبرد.

ل- شهادت در راه خدا را آرزو نمودن و پیروزی را از آن خدا دانستن.

نتیجه گیری

تعداد زیادی از وطن پرست ها، ملی گراهای سستی، سیاست بازان، ثروت اندوزان و بهره برداران از درآمدهای سرشار نفتی، قبل از شروع جنگ تحمیلی، سنگ دفاع از وطن و خاک ایران را به سینه زده و از این طریق نان و آبی برای خانواده و حزب و گروهشان فراهم کرده بودند. ولی زمانی که واقعیت سختی جنگ و تهاجم دشمن آشکار گردید همه در لاک خود خزیده، یا به خارج از کشور عزیمت کرده و یا سنگرهای بدلی ساخته و به زندگی آرام و انگلی خود ادامه دادند و بعضی ها هم اجیر بی مزد استکبار جهانی شده و نفیر کمبودی و نابودی سردادند؛ خلاصه این که همه ی مدعیان دروغین وطن دوستی و آزادی و شجاعان کوچه و بازار خاموش گشته و قلم های قلم به دستان غرب زده و شرق پرست بی حرکت ماند. در این میان دستی بالا رفت که ید واحده ی ملت مسلمان ایران بود و آن دست امام خمینی (ره) بود که آرامش را به قلب های مضطرب بازگرداند و دستورات دفاعی را صادر نمود.

میدان امتحان الهی پدیدار گردید. انقلابیون راستین و بسیجیان از سلسله ی راست قامتان تاریخ به مناطق نبرد شتافتند. اینان سلاح به دست گرفته و عهد و پیمان بستند که تا دشمنان اسلام و نظام اسلامی را بر جای نشاندند، باز نخواهند گشت. در حالیکه همه ی مستکبرین منتظر سقوط و افول حکومت صالحین در ایران بوده و صدام کافر و

هم پیمانانش فتح قادسیه‌ی دیگری را خبر می‌دادند، معجزه‌ی قرن رخ داد و شهادت طلبی رزمندگان بسیجی، پیش‌بینی‌ها و معادلات سران دنیای کفر، نفاق و فسق را به هم زد. گرچه به سبب خیانت‌های لیبرال‌ها و نفاق بنی‌صدر و همفکرانش، پیروزی سپاهیان اسلام یک سال به تأخیر افتاد اما وقتی رزمندگان جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۶۱ خرمشهر را آزاد کرده و در همه‌ی مناطق به مرز بین‌المللی رسیدند، انسان‌های آگاه و حق‌طلب دنیا خوشحال شده و قلب‌های مؤمنین مسرور گردید. این عزیزان به وطن پرستان دروغین و استکبار جهانی فهماندند که سپاهیان مؤمن ایران اسلامی نخواهند گذاشت که یک وجب از خاک مقدس در اختیار دشمنان باشد.

پدیده‌ای که در این میدان امتحان الهی برجسته‌است مدیریت «ویژه» فرماندهان از جان گذشته دفاع مقدس می‌باشد. فرماندهان قهرمان، زاهدان شب و شیران روز با تجهیزات و تجارب اندک، مدیریت عالی و ممتاز را در جنگ نشان دادند که در هیچ قالب کلاسیک جای نداشت. اما هرچه بود از برکت تفکر بسیجی و فرماندهی عالی ولی‌فقیه حضرت امام خمینی (ره) در جریان دفاع مقدس بود.

در پایان این که حاملان تفکر بسیجی در هشت سال جنگ تحمیلی فتح و عزت را برای امت اسلامی به ارمغان آورده و خواری و ذلت را به نظام بعثی چشاندند. سرافکنندگی استکبار جهانی و اقرارش در برابر نظام جمهوری اسلامی و حقانیت آن هم در سایه‌ی همین تفکر و فداکاری‌های فرماندهان و رزمندگان ایران اسلامی بود. از طرفی دیگر، زمینه‌های توسعه‌ی کشور بعد از متارکه جنگ هم مرهون این تفکر در کارشناسان متعهد می‌باشد. بنا به فرموده‌ی حضرت امام خمینی (ره) پایداری و استقلال واقعی جمهوری اسلامی در آینده هم به ثبات و گسترش اندیشه‌ی بسیجی در جامعه‌ی بزرگ ایران بستگی دارد.

منابع:

- ۱- قرآن مجید.
- ۲- کارنامه‌ی عملیات سپاهیان اسلام در هشت سال دفاع مقدس ، ۱۳۶۸، روابط عمومی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
- ۳- کوثر (خلاصه‌ی بیانات امام خمینی ره) چاپ اول ۱۳۷۱، مؤسسه‌ی تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- ۴- نبرد فاو، چاپ دوم ۱۳۶۶، معاونت سیاسی ستاد کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
- ۵- نشریات داخلی نیروی مقاومت بسیج سپاه.
- ۶- هنر جنگ، معاونت پژوهش، دانشکده‌ی فرماندهی و ستاد سپاه، ۱۳۶۹.
- ۷- یادداشت‌های شخصی نگارنده (منتشر نشده).